

Історичні нариси

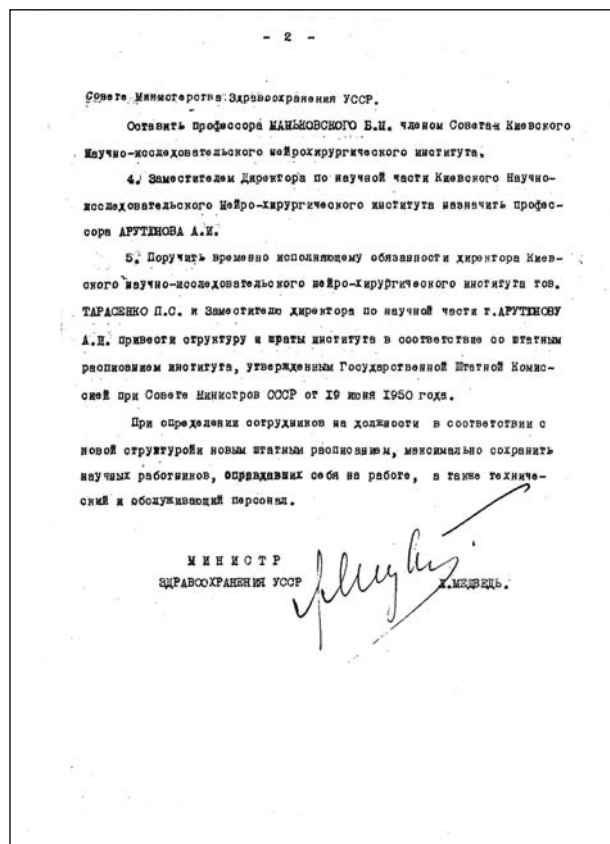
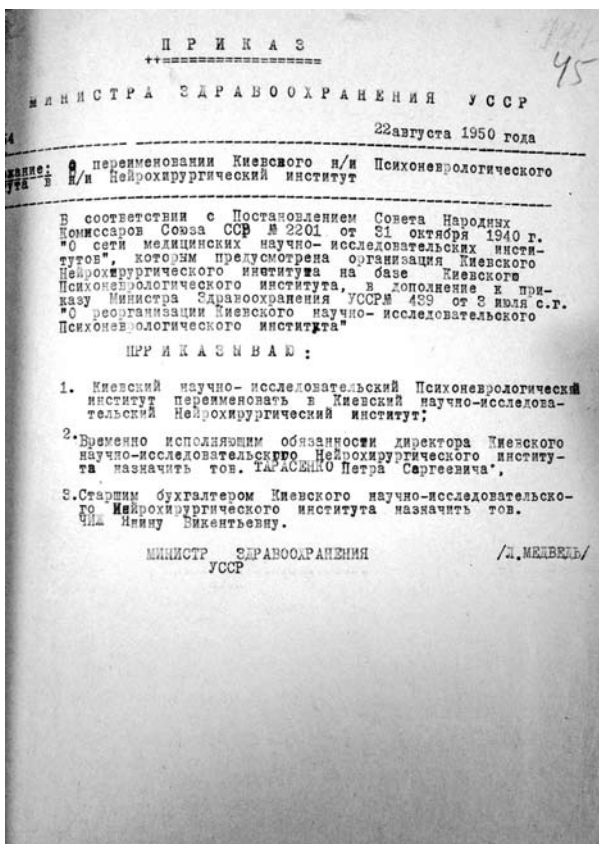
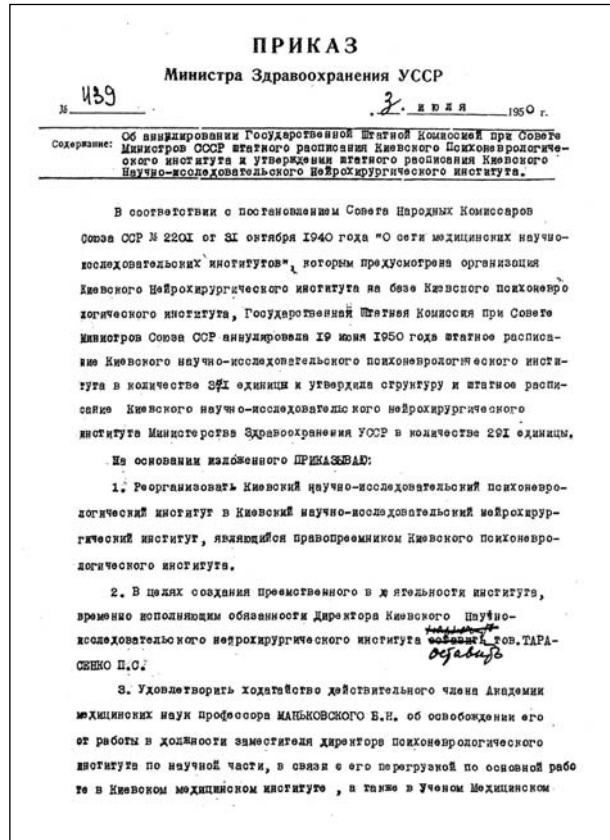
Цимбалюк В.І.

Тарасенко Петро Сергійович — перший виконувач обов'язків директора Інституту нейрохірургії

Інститут нейрохірургії ім. акад. А.П. Ромоданова
НАМН України, м. Київ

11 листопада 2010 р. ми святкували 60-ліття Інституту нейрохірургії та 90-ліття з дня народження академіка А.П. Ромоданова, який з 1964 по 1993 р. очолював Інститут. До цих чудесних дат підготовлені і видані книги: ДУ «Інститут нейрохірургії ім. акад. А.П. Ромоданова НАМН України»; «Шлях пройдений хай пам'ять наша збереже»; «Пам'яті Вчителя. Андрій Петрович Ромоданов: спогади друзів, колег, учнів» та фільм «60 років Інституту нейрохірургії». Під час роботи над історичними архівами з'ясувалося, що першим директором новоствореного Інституту був не професор Арутюнов О.І., а Тарасенко П.С.

Тобто, з моменту створення Київського науково-дослідного нейрохірургічного інституту 3 липня 1950 р. на базі Київського науково-дослідного психоневрологічного інституту виконувачем обов'язків директора Міністерство охорони здоров'я України призначило Тарасенка Петра Сергійовича, який очолював цей Інститут з 1945 по 1950 р.,

а професор Арутюнов Олександр Іванович, бойовий офіцер, нейрохірург з величезним досвідом, який очолював нейрохірургічне відділення в Психоневрологічному інституті на Бульварно-Кудрявській вулиці (нині Воровського, 27, Інститут ортопедії та травматології НАМН України) призначений заступником директора з наукової частини.

Тому я розшукав архіви (слава Богу, вони збереглися) і вирішив відновити історичну справедливість і розповісти про першого очільника новоствореного Київського науково-дослідного нейрохірургічного інституту Тарасенка Петра Сергійовича.

Хто ж такий Петро Сергійович Тарасенко

Згідно власноручно заповненої анкети Тарасенко П.С., українець, народився у вересні 1895 р. в селі Шаровка Богодухівського району Харківської області в сім'ї селян-бідняків.

Працювати Петро Сергійович почав з 11 років: з 1906 по 1908 р. — прибиральник майстерень цукрового заводу поміщика Молдавського (с. Н. Іванівка, Харківської області);

з 1909 по 1911 р. — батрак у кулацькому господарстві в рідному селі Шаровці;

з 1911 по 1915 р. — землепашець та робітник — ремонтник залізної дороги.

У 1915 р. призваний в армію і протягом двох років рядовий, а потім ротний фельдшер 152 п. 3 полку, який дислокувався в м. Белебей¹. Цікавий факт, в анкеті, заповненій у 1947 р., навпроти цієї графі відмічено (старая армия).

1917–1918 рр. — фельдшер військового лазарету;

1918–1919 рр. — секретар воєнвідділу Ревкому;

1919–1920 рр. — фельдшер по боротьбі з епідемією тифу.

Є дуже цікаве запитання в анкеті — служив ли в войсках или учреждениях белых правительств?

— відповідь: у 1919 р. під час завоювання м. Белебея армією Колчака залишався на роботі в заразному бараці як фельдшер протягом трьох тижнів до приходу Червоної Армії.

З 1920 по 1923 р. служив в частях Червоної Армії, яка боролася з бандитизмом на Україні як фельдшер і зав. воєнсанділоводством.

Дивним є той факт, що з 1916 р. Тарасенко П.С. служив фельдшером, не маючи відповідної медичної освіти.

Тільки у 1923 р. він вступив до медичного технікуму в Уфі, який закінчив у 1925 р.

З 1925 по 1926 р. — інструктор Наркомздраву Башкирської АРСР, з 1926 по 1928 р. — завідувач Месягутовського² Здоров'я відділу НКОЗ.

1928–1929 рр. — секретар мобільного загону НКОЗ Башкирської АРСР.

З вересня 1929 р. — студент 1-го Московського медінституту.

Анкетні дані конкретні й сухі. Але за цими роками доля Тарасенка П.С. як і мільйонів росіян, українців, білорусів та інших, які пережили Першу Світову війну, Жовтневу революцію, Громадянську війну, розруху, епідемії, голод, холод, НЕП, колективізацію та інші катаклізми, що супроводжують війни та революції.

26 березня 1937 р. Тарасенко П.С. отримав свідоцтво про закінчення повного курсу медичних наук лікувально-профілактичного факультету Першого Московського Державного Медичного інституту, і, цитує дослівно: «На основаних изложенного гражданина Тарасенко Петру Сергеевичу присваивается квалификация врача и право самостоятельной врачебной деятельности на всей территории РСФСР и Союзных Социалистических Республик, что и удостоверяется подписями и приложением печати».

З 1932 по 1933 рр. — Тарасенко П.С. старший інструктор НКЗ РСФСР (Москва). З 1933 р. знову направлений в Башкирську АРСР і працював завідувачем районної лікарні Макарівського району, з 1935 по 1940 р. — директор і головний лікар Юлчитовського санаторію.

З 18 січня по 20 квітня 1939 р. Тарасенко П.С. був курсантом Державного інституту вдосконалення лікарів ім. С.М. Кірова (Ленінград) і пройшов курси удосконалення по нервовим хворобам.

З 1940 по 1941 р. — заступник наркому Охорони здоров'я Башкирської АРСР (м. Уфа);

з серпня 1944 р. — майор медслужби Тарасенко П.С. працював в евакопунктах;

з серпня 1944 по липень 1945 р. — начальник евакогоспітала 2819 і начальник Укркурууправління (м. Київ).

Збереглась характеристика, яка приведена в оригіналі

СЛУЖЕБНАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА НА МАЙОРА МЕДСЛУЖБЫ ТАРАСЕНКО ПЕТРА СЕРГЕЕВИЧА

Майор медслужбы ТАРАСЕНКО Петр Сергеевич проработал в Управлении МЭЦ-91 в должности начальника I-го отдела с августа 1941 года по июль 1944 г.

В течение всего периода своей работы тов. ТАРАСЕНКО хорошо руководил эвакуационным делом

¹ Белебей сьогодні адміністративний центр Белебеевського району Башкортостана, розташований неподалік від річки Усень (басейн Ками), 180 км від Уфи, населення 60,7 тис. У 1939 р. в Белебей проживали 15,5 мешканців. До революції входив до складу Уфимської губернії (авт.).

² Месягутово — село в Республіці Башкортостан (Росія) адмін. центр Дуванського р-ну, населення — 9761 (на 2002 р.). До 1917 р. входило до складу Золотоустовської волості. Через Месягутово проходить автомобільний маршрут Уфа — Скатеринбург (авт.).

и сортировкой раненых в госпиталях эвакуационного пункта. Как знающий врач и организатор, самостоятельно решает вопросы, строго соблюдая принципы лечебно-эвакуационной службы Красной Армии. Не замыкается в узких границах непосредственно им руководимого участка работы и всегда находится в курсе всех смежных областей, в частности хорошо знает постановку лечебного дела в госпиталях и другие организационные вопросы. По своим личным качествам высоко-культурен, принципиален, выдержан, чем заслужил уважение товарищей по работе и Начальников госпиталей.

В практической работе отражает политическую принципиальность; член ВКПб с 1927 года и бессменный член бюро партийной организации; в течение времени с VI — 1943 г. по VII — 1944 г. был партийным организатором в Управлении МЭЦ-91.

НАЧАЛЬНИК УПРАВЛЕНИЯ МЭЦ-91
ПОЛКОВНИК МЕД. СЛУЖБЫ ГРАЕВ
6 мая 1945 г.

3 липня 1945 р. Тарасенко П.С. — директор Київського психоневрологічного інституту.

В наказі №1116 по Народному Комісаріату Охорони здоров'я УРСР від 17.07.1945 зазначено:

Звільнити професора Ясинського Володимира Панкратовича від виконання обов'язків директора Київського науково-дослідного психоневрологічного інституту за власним бажанням.

Призначити директором Київського науково-дослідного психоневрологічного інституту тов. Тарасенко П.С. з 7.07.1945 р., надавши йому право першого підпису на всіх грошових документах.

Наказ підписаний заступником Народного комісара Л. Медведом.

Київський науково-дослідний психоневрологічний інститут повернувся з евакуації у 1944 р., після звільнення Києва. Завідувачем нейрохірургічного відділення був професор Бабицький П.С., якому було 67 років.

Доктор медичних наук Арутюнов О.І. почав працювати завідувачем нейрохірургічного відділення наприкінці 1945 р., одночасно завідувачем кафедрою нейрохірургії Київського інституту вдосконалення лікарів.

В архівах знайдена характеристика Тарасенка П.С., датована 23.06.1947 р., яку можна прочитати в оригіналі і яка характеризує його роботу як директора Київського науково-дослідного психоневрологічного інституту (назву інституту дано так, як написано в наказах Наркомздраву УРСР, авт.).

ХАРАКТЕРИСТИКА

на тов. ТАРАСЕНКО Петра Сергеевича
1895 года рождения, укр.

Члена ВКПб с 1927 г. директора
Киевского научно-исследовательского
Психоневрологического Института

Тов. ТАРАСЕНКО Петр Сергеевич работает в должности директора Киевского научно-исследовательского психоневрологического Института с 1945 г.

Приняв Институт в состоянии хозяйственной разрухи и дезорганизации научно-исследовательской работы, вызванной фашистской оккупацией, тов. ТАРАСЕНКО в сравнительно короткий срок сумел сколотить способный, целеустремленный творческий коллектив, правильно его расставить и, по истечении года своей работы, в основном довести показатели работы Института до довоенного уровня.

За этот период времени Институт восстановил ряд своих отделов и лабораторий, организовано ранее не существовавшее отделение нейрохирургии, кабинет изучения вегетативных функций нервной системы, кабинет электроэнцефалографии.

Тов. Тарасенко обладает личными качествами организатора и руководителя научно-исследовательского медицинского учреждения, дисциплинирован, выдержан, пользуется авторитетом среди сотрудников института.

Являясь членом Бюро Партийного Комитета Института, тов. ТАРАСЕНКО принимает активное участие в общественно-политической жизни ин-та.

Регулярно работает над собой в области изучения классиков марксизма-ленинизма, принимая активное участие в теоретических конференциях ин-та.

Секретарь парторганизации МАНЬКОВСКИЙ
23.VI.1947г.

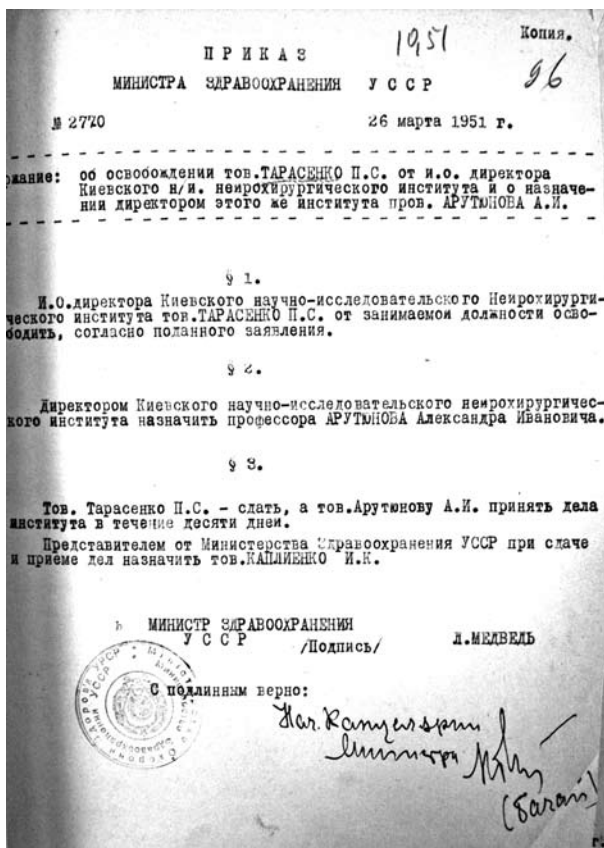
Дивно, але в архівах Тарасенко П.С., які зберігаються в Інституті нейрохірургії, не знайдений наказ про його призначення в.о. директора, не має автобіографії та особистого листка з обліку кадрів.

Знайдено лише два документи: лист директору Київського нейрохірургічного інституту Тарасенко П.С. з подякою особисто директорів та колективу Інституту за допомогу дружині секретаря виконавчого комітету Батуринської райради від 1.12.1950 року (копія додається) і копія наказу Міністерства охорони здоров'я УРСР №2770 від 25 березня 1951 р., в якому звільнено в.о. директора Київського науково-дослідного нейрохірургічного інституту тов. Тарасенка П.С. від зайнятої посади відповідно поданої заяви і призначено директором цього інституту професора Арутюнова О.І.

На додаток до цього наказу є наказ по Київському науково-дослідному нейрохірургічному інституту №59 від 23.04.1951 р., в якому зазначено, що кінцевий розрахунок Тарасенка П.С. провести по дню здачі ним по акту справ спецчастині інституту — по 21.04.1951 р.

Тобто, функції директора Тарасенко П.С. виконував з 3.07.1950 р. по 21.04.1951 р., майже 10 місяців.

Що ж зробив Тарасенко П.С. за ці 10 місяців? Архівні документи свідчать, що він проводив величезну організаційну роботу з реорганізації Київського науково-дослідного психоневрологічного інституту в Київський науково-дослідний нейрохірургічний інститут.

Одним з перших був наказ №83 (надаю його в оригіналі).

Приказ №83

По Киевскому научно-исследовательскому нейрохирургическому институту от 8 июля 1950 г.

Освободить с 10.VII.1950 г. от занимаемой должности зам. директора по научной части Психоневрологического института проф. Маньковского Б.Н. действительного члена АМН.

Заместителем директора по научной части Киевского научно-исследовательского нейрохирургического института с 10.VII.1950 г. назначить проф. Арутюнова А.И., освободив от должности зав. нейрохирургическим отделением.

Основание: Приказ МЗ УССР №439 от 3/VII - 50 г.

И.о. директора Тарасенко П.С.

4 септя 1950 р. в одному з наказів в.о. директора Тарасенко П.С. звільняє 41 співробітника, з них:

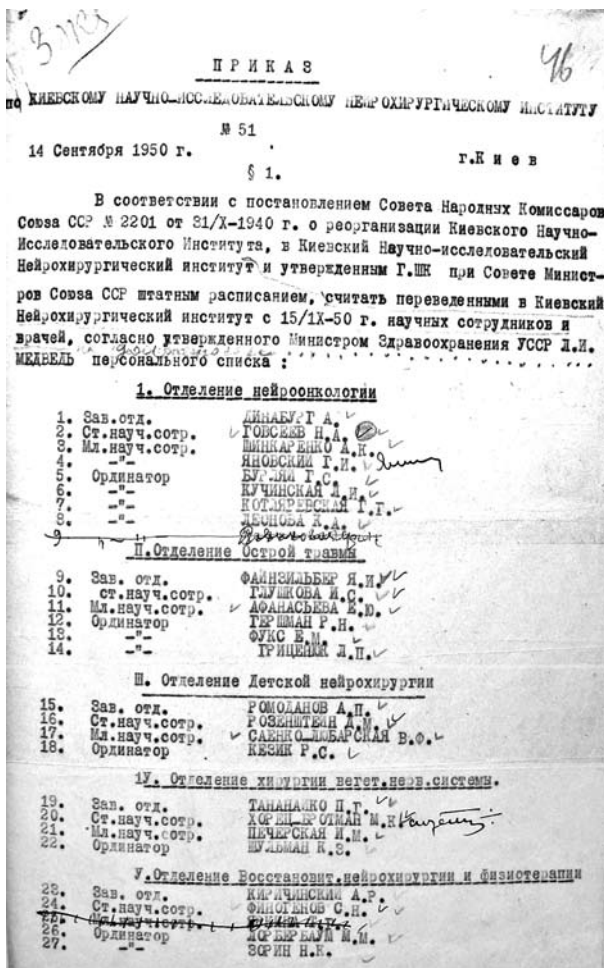
- 15 лікарів (переважно психіатрів авт.)
- 12 медсестер
- 17 санітарок

1 прибиральницю та 1 бадемейстера

9 септя 1950 р. звільнені ще 5 співробітників.

Сотні наказів про відпустки, відрядження та інше підписані в.о. директора Тарасенком П.С.

Надзвичайно важливим є наказ №51 від 14 вересня 1950 р. про новий штатний розклад новоствореного інституту. Він настільки цікавий, що даю його в оригіналі.

Цей наказ підтверджує, що Тарасенко П.С. реально формував нові клінічні та наукові підрозділи нейрохірургічного інституту.

Підписував накази П.С.Тарасенко кольоровими олівцями, червоним або синім (це певно, було модно, бо тов. Сталін Й.В. також підписував червоним олівцем авт.).

До 12 грудня 1950 р. Тарасенко П.С. підписував документи як в.о. директора, а з 12 грудня 1950 р. всі накази підписані «директор Київського науково-дослідного інституту Тарасенко П.С.». Чому пройшла така трансформація з підписом, не зрозуміло.

Звичайно логіка подальших подій підказувала, що новостворений нейрохірургічний заклад має очолювати нейрохірург, і, відповідно, науково-дослідний інститут — людина, яка має досвід наукової роботи, науковий ступінь та звання. Всім цим критеріям відповідав нейрохірург з великим фронтовим стажем Арутюнов О.І., який працював і захистив кандидатську дисертацію в Московському інституті нейрохірургії, у 1944 р. — захистив докторську дисертацію, з 1945 р. — працював як професор, завідувач кафедри нейрохірургії Київського інституту вдосконалення лікарів. Тому тільки він за своїм досвідом нейрохірурга і тими регаліями, що він мав на той період, мав очолити Київський науково-дослідний нейрохірургічний інститут.

Таким чином, робота з архівами внесла певну ясність про першого директора і перші роки існуван-

ня Київського науково-дослідного нейрохірургічного інституту.

Разом з тим, вона викликала ряд запитань, на які немає відповідей.

Хто був ініціатором реорганізації Психоневрологічного інституту в нейрохірургічний?

Якщо вірити легендам про похід Арутюнова О.І. до Хрущова М.С., де було продемонстроване порівняння:

Росія □□Δ

Україна ΔΔΔ

□ — нейрохірургічний інститут

Δ — психоневрологічний інститут,

після чого було прийняте рішення про реорганізацію Київського науково-дослідного психоневрологічного інституту в Київський науково-дослідний нейрохірургічний інститут, то чому головний ініціатор не був призначений директором новоствореного інституту, а понад 9 міс в.о. директора був Тарасенко П.С., а Арутюнов О.І. призначений заступником директора з наукової роботи?

Чому перші накази про реорганізацію, створення нових відділень, відповідно до нового статусу інституту, готувались і підписувались Тарасенко П.С.?

Чому так довго (понад 9 міс) Арутюнова О.І. не затверджували директором, хоча логіка підказувала, що інститутом мав керувати нейрохірург, а не невропатолог.

Цей довгий інтервал незрозумілий, особливо якщо брати до уваги швидкі затвердження на посаді Ромоданова А.П.: 7.04.1951р. його призначено в.о. заст. директора з наукової частини, а вже 23.04.1951р. він затверджений МОЗ України на цій посаді (2 тиж).

Чому був забутий Тарасенко П.С. і в подальшому в усіх документах першим директором значився з 1950 р. Арутюнов О.І.?

Чому до 60-ліття Інституту, до того як були підняті архівні документи, ніхто ніколи не згадував нехай і в.о. директора Тарасенко П.С.?

Чому? Чому? Чому?

Тут багато чого не зрозуміло і навряд чи хто сьогодні зможе відповісти на ці запитання. Свідків цих подій не залишилося, а ті що залишилися, мовчать (чи не знають), а домисли можуть тільки зашкодити фактичному матеріалу, оснований на архівних документах.

Таким чином, виходячи з наведених фактів, ми повинні зробити певні корективи у викладенні історії Інституту нейрохірургії і ствердити, що першим директором новоствореного у 1950 р. Інституту нейрохірургії був Тарасенко Петро Сергійович, колишній директор Київського науково-дослідного психоневрологічного інституту. Тарасенко П.С. не був нейрохірургом, він був лікарем-невропатологом та організатором охорони здоров'я і тому логічно, що в подальшому нейрохірургічний заклад очолив нейрохірург, професор, д.мед.н. Арутюнов О.І., який є реальним фундатором нейрохірургії як науки та практичної галузі в Україні, який за 13 років директорства не тільки підняв на високий рівень Київський науково-дослідний нейрохірургічний інститут, а й організував нейрохірургічну службу в Україні, створив потужну власну школу, яка забезпечила подальший розвиток нейрохірургії в Україні.

Проте, віддаючи належну шану і подяку Арутюнову О.І., не можна забути і його попередника — першого в.о. директора Київського н/д нейрохірургічного інституту Тарасенка Петра Сергійовича. В історії має діяти принцип — «Ніхто не забутий, ніщо не забуто».

P.S. Видно, не простий був Тарасенко П.С., який не мав ніякого вченого ступеня, якщо у нього заступниками з наукової частини в психоневрологічному інституті були: легендарний академік АМН СРСР, професор, докт. мед. наук Маньковський Б.М., а в новоствореному нейрохірургічному інституті — професор, докт. мед. наук нейрохірург Арутюнов О.І.